

Икономическа програма

През 2015 г. Икономическата програма фокусира своята дейност върху следните области:

- **Енергийна сигурност и устойчиво развитие.** През 2015 г. Центърът за изследване на демокрацията продължи да анализира дефицитите в управлението на енергийния сектор и в частност корпоративното управление на държавните предприятия, практиките при възлагането на обществени поръчки и осъществяването на големи инфраструктурни проекти. Икономическата програма на Центъра организира кръгла маса в Брюксел, по време на която дискутира основните пречки пред бъдещия Европейски енергиен съюз и повдигна ключови въпроси за неговата устойчивост.
- **Антикорупция и добро управление.** Икономическата програма подкрепи усилията на гражданското общество в Югоизточна Европа за оценяване въздействието на националните антикорупционни мерки и политики. В рамките на инициативата SELDI и в сътрудничество с партньорски организации от още осем държави в региона, Центърът за изследване на демокрацията разработи и представи регионалния доклад **„Антикорупция презареждане: оценка на Югоизточна Европа“**. Центърът допринесе и взе активно участие при обсъждането на важни въпроси на европейско равнище, включително по отношение на разширителния процес, Механизма за сътрудничество и проверка, и предстоящия през 2016 г. втори европейски Антикорупционен доклад.
- **Скрита икономика.** През 2015 г. Центърът за изследване на демокрацията, в сътрудничество с Центъра за изследване и създаване на политики (CRPM), Македония, проведе серия от събития, посветени на скритата икономика. Проблемът беше изследван чрез *Индекса на скритата икономика* – иновативен инструмент за мониторинг, който позволява проследяване на динамика на скритата икономика и нейните основни компоненти. Докладът **„Мониторинг на скритата икономика в Македония: тенденции и възможни политики“** дава възможност на македонското правителство и европейските му партньори да следят въздействието и оценят ефективността на прилаганите политики за справяне с проблема.
- **Конкурентоспособност и икономика на знанието.** Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията се включи в разработването на *Годишника на световната конкурентоспособност за 2015 г.*, който анализира съществуващите пред българския бизнес сектор бариери и предлага решения за подобряване на националната конку-

рентоспособност. Центърът продължи да насърчава и развива потенциала на националната иновационна система чрез годишното издание „Иновации.бг“. Докладът през 2015 г. извежда на преден план конкретни препоръки за подобряване на българската национална иновационна политика.

I. Енергийна сигурност и устойчиво развитие

През 2015 г. Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията продължи да анализира дефицитите в управлението на енергийния сектор. Според проучванията, най-сериозните запови за енергийната сигурност на държавите от Централна и Източна Европа, и от Черноморския регион, включват прекалената зависимост от един енергиен източник, липсата на адекватни мерки за диверсификация на доставките и ограничено развитие на собственото производство. По отношение на търсенето тези страни се характеризират с високи дялове на енергийна бедност сред населението, високо енергийно търсене и ниска енергийна ефективност. Докладът „**Енергийната политика на ЕС и Русия – предизвикателства и перспективи при спирането на газопровода Южен поток**“ представя в детайли пречките пред общата европейска енергийна политика. Сред предизвикателствата са огромната нужда от инвестиции за разширяване на регионалните газови връзки и изграждането на общ механизъм за покупка на газ, който взема под внимание различната покупателна способност на страните-членки на ЕС.

Центърът за изследване на демокрацията организира обществено-политически форум, по време на който дискутира **основните пречки пред бъдещия Европейски енергиен съюз** и повдигна ключови въпроси за неговата устойчивост на 24 февру-

ари 2015 г. в Брюксел. Събитието се превърна в платформа за обсъждане на бъдещите възможности за пазарна интеграция в Югоизточна Европа и на предизвикателствата пред създаването на регионална енергийна стратегия, създавани от лошо управление в сектора. Г-н Владимир Уручев, депутат от Европейския парламент, член на Комисията по индустрия, проучвания и енергетика, подчерта, че двете газови кризи от 2006 и 2009 г. бяха сигнал за ЕС да разработи механизми за справяне с последствията от спиране на газовите доставки. Една възможност е увеличаването на инвестициите в енергийната инфраструктура за интеграция на регионалните енергийни пазари. Успешното създаване на Енергийния съюз ще е от полза най-вече на страните от Югоизточна Европа, където рисковете пред енергийната сигурност поставят пред изпитание политическата кохезия и икономическото развитие на региона. Д-р Едуард Чао, главен експерт по национална и енергийна сигурност към Центъра за стратегически и международни изследвания във Вашингтон, представи глобалните тенденции в развитието на енергийните пазари и перспективите пред неконвенционалната революция в САЩ на фона на понижените цени на суровия петрол. Д-р Чао отрече възможността ниските цени на нефта да изместят шистовите производители от пазара. Д-р Жан-Арнолд Виноа, съветник по въпросите на европейската енергийна политика от института Нотре-Европа Жак Делор, коментира проблемите с междуправителствените споразумения (IGAs) между Газпром

Участниците в общественно-политическия форум „Програма за добро управление на Югоизточна Европа: рисковете и предизвикателствата по пътя към Европейски енергиен съюз“, Брюксел

и страните членки, които участват в проекта „Южен поток“, като отбеляза, че в споразуменията има разпоредби, които пряко нарушават Третия либерализационен енергиен пакет. Той посочи, че Комисията ще съумее по-лесно да осигури съответствие с изискванията на вътрешния енергиен пазар, ако гарантира прозрачността на сделките между държавите членки и трети страни. Г-н Рейнис Аболтинс, старши изследовател от Центъра за обществен ред и политика PROVIDUS изрази увереност, че в дългосрочен план революцията на шистовия газ в САЩ ще доведе до намаляване на цените на синьото гориво на регионално ниво в Европа.

В продължение на дискусиата, антикорупционната инициатива SELDI, която се координира от Центъра за изследване на демокрацията, проведе работна среща в Белград, Сърбия, по проблемите, свързани с корупцията

и управлението на енергийния сектор на 28 април 2015 г. Докладът „**Антикорупция презареждане: Оценка на Югоизточна Европа**“ идентифицира енергетиката сред най-рисковите сектори в региона. От една страна, заплахите от завладяване на държавата пораждат съмнения относно капацитета на Югоизточна Европа да прилага съществуващите регулации на ЕС в енергийния сектор, а от друга, правят страните зависими от нелегитимен и/или криминален натиск. Представители на сръбската Агенция за борба с корупцията, Центъра за либерално-демократични изследвания, Румънското академично общество (SAR), Партньорство за социално развитие (PSD), Хърватия, Фондация отворено общество (OSF), Унгария, Румънския енергиен център (ROEC) и Центъра за разследваща журналистика (CIN), Босна и Херцеговина взеха участие в събитието и дискутираха проблемите в сектор „енергетика“, корпоративно-

то управление на държавните предприятия, практиките при възлагането на обществени поръчки и осъществяването на големи инфраструктурни проекти.

В отделен доклад бяха изследвани главните фактори, определящи енергийната сигурност на България, методите на управление на енергийния сектор и крайните бенефициенти на големите инфраструктурни проекти. Енергийната бедност остава най-сериозният риск пред енергийната сигурност на България. Има опасност от завладяване на държавата, тъй като важни решения в националната енергийна политика се вземат под натиска на местни частни или чужди държавни интереси.

Четири национални бюлетина „Индикатори за енергийна сигурност и предизвикателства пред политиките“ представят критичен анализ на управлението на енергийната сигурност в България, Румъния, Сърбия и Украйна и посочват основните предизвикателства, с които се сблъскват страните при прехода си към по-прозрачни и основани на данни процеси за вземане на политически решения.

CSD Policy Brief No 47: „Ролята на ЕС и НАТО за решаване на проблема с рисковете за енергийната сигурност и завладяването на държавата в Европа“ анализира кримската криза и продължаващата нестабилност в Източна Украйна, които внезапно и остро поставиха на преден план уязвимостта на европейската енергийна сигурност. Въпреки усилията да увеличи компетентността си по въпросите, свързани с енергийната сигурност, НАТО си остава военен съюз. При все това той може да си сътрудничи с ЕС за справяне с някои от най-критичните рискове за енергийната сигурност на своите страни членки. Един от на-

чините, по които НАТО може да спомогне за улесняване на диалога, е чрез прилагане на мерки за солидарност по време на енергийни кризи. Освен четирите измерения на енергийната сигурност (наличие, достъпност, възможности за плащане и устойчивост на енергийните доставки) трябва да се вземат под внимание и хоризонталните аспекти на доброто управление, както и вредата, която завладяването на държавата носи за определяне на националните енергийни политики. Въпреки активността на международните организации, страните от региона все още имат основно двустранен подход към енергийната сигурност. Това пречи на усилията за всеобхватен, многостранен подход към енергийните предизвикателства на региона и застрашава възможността на Европа да диверсифицира енергийните си доставки. Последствията за страните в Централна и Източна Европа са, че те остават жертва на политически натиск от най-големите енергийни доставчици, които използват квазимонополния си статут на европейските енергийни пазари, за да постигат определени политически цели. В този смисъл е необходимо разработване на общо разбиране за ограниченията, които са резултат от настоящия сегментиран подход към енергийните въпроси в региона и идентифицирането на многостранни механизми, които могат да се приложат в цялостната структура на енергийната сигурност.

В последващ анализ, CSD Policy Brief No. 58 „Прозрачно управление и енергийна сигурност в Централна и Източна Европа“ се прави преглед на рисковете за енергийна сигурност в четири избрани страни от ЦИЕ – две енергийно-бедни (България и Сърбия) и две енергийно обезпечени (Румъния и Украйна) и се оценява както цялостната ситуация, така и прозрачността

Икономическата програма препоръчва подобряването на управлението на енергийните сектори в Централна и Източна Европа, включително функционирането и управлението на държавните енергийни предприятия чрез:

- Намаляване на прякото участие на политически ръководители в оперативното управление на енергийните предприятия.
- Подобряване на дългосрочното стратегическо планиране, подкрепено от финансови инструменти, които ограничават вземането на решения „на парче“ и осигуряват последователни енергийни реформи.
- Справяне със „завладяването на държавата“ и подобряване на прозрачността и отчетността в сектора чрез предоставяне на публични данни и разширяване на механизмите за разкриване на информация.
- Повишаване на административния и финансовия капацитет на контролните и регулаторни държавни органи, най-вече където съществуват монополни или олигополни националните пазари.
- Въвеждане на задължителни стандарти за корпоративно управление на държавните енергийни предприятия, следвайки най-добрите международни принципи (например *Насоките на ОИСР за корпоративно управление на държавните предприятия*).
- Разширяване на съществуващите и въвеждане на нови дългосрочни програми за подобряване на енергийната ефективност в жилищния и обществен сектор, както и намаляване на енергийната интензивност.
- Промяна в националните енергийни политики, с цел да се прекрати самоцелното изграждане на нови производствени мощности и изпълнение на целите на ЕС за 2020 г. Необходимо е тази промяна да е насочена към осигуряване на стабилност и сигурност на енергийните доставки, включително и чрез диверсификация на източниците и маршрутите за доставка.
- Въвеждане на процедури за вземане на решения при определянето на приоритети и избор на големи инвестиционни проекти.
- Повишаване на институционалния капацитет на националните енергийни регулатори и осигуряване на тяхната независимост от политически и частни икономически интереси.
- Ускоряване на либерализацията на националните енергийни пазари на едро и дребно с цел подобряване на дългосрочната финансова стабилност на държавните енергийни предприятия, както и прилагане на Третия либерализационен пакет на ЕС.
- Повишаване на регионалната координация и сътрудничество при разработване и изпълнение на енергийната политика в ЦИЕ чрез разширяване на обхвата на Групата на високо равнище по въпросите на природния газ в Централна и Югоизточна Европа до въпроси, свързани с електропреносната инфраструктура и регионалните енергийни пазари.
- Намаляване на административните, регулаторните и политическите пречки на национално равнище, за да се ускорят тези енергийни инфраструктурни проекти, които могат да имат регионален и европейски ефект, като например газовите междусистемни връзки между България, Румъния и Гърция като част от Южния газов коридор.

- Изграждане на регионална енергийна борса (като например Югоизточно европейската енергийна борса).

Източник: CSD Policy Brief No. 58: „Прозрачно управление и енергийна сигурност в Централна и Източна Европа“, септември 2015 г.

**ПРОЗРАЧНО УПРАВЛЕНИЕ И ЕНЕРГИЙНА СИГУРНОСТ
В ЦЕНТРАЛНА И ИЗТОЧНА ЕВРОПА**

Policy Brief No 58, септември 2015

Рамка на енергийната сигурност в Централна и Източна Европа

Националната и регионална енергийна сигурност на страните от Източна и Централна Европа (ЦЕИ) се провалява в тема на дискусии в Европейския Съюз (ЕС), правителствата участват на експерти, политици и мажоритарият въпреки текущи и бъдещи енергийни проекти, но също така и въпреки особеностите на управлението на енергийния сектор в тези страни. Тъй като региона остава силно зависим от внос на руски петрол, природен газ и ядрена електроенергия, Руско-Украинският търговски спор през 2009, който наруши доставките на природен газ към Европа, продължаващото неравновесие между двете държави след анексията на Крим, противоречието между ЕС и Русия относно проекта за газопровод „Южен поток“, както и неспазването от страна на Газпром на европейските регулации в няколко депортирани случаи в последните години, са основата, която оформя рамката и политическите опции пред енергийната сигурност на ЦЕИ. В същото време, нестабилните демократични традиции в страните от региона, съществуващите мрежни политически протекционизъм и икономически омагьанки, непрозрачните бизнес практики, поддръжани от корупция и връзки с организираната престъпност, са важни за непълното подобрене от икономическото и геополитическото влияние на Русия. Това подкрепя те и използва своето доминираща позиция на енергийния пазар и

ОСНОВНИ ИДИВИ

- **Нестабилните демократични традиции, непрозрачните бизнес практики, поддръжани от корупция и връзки с организираната престъпност, са важни от негативните последици от икономическото и геополитическото влияние на Русия.**
- **Главно предизвикателство и управлението на енергийната и липсата на политическа консенсус по дългосрочна национална енергийна стратегия, поддръжана от финансови институции, която би организираща вложението на решенията, както често създава с поддръжани, че са по-добри от частни политически и икономически интереси.**
- **Русия е нечесто на притока по отношение на добро енергийно управление. България не е независима на национален енергийен регулатор след приемането на ново законодателство през 2012 г., като и в резултат на продължаващото оскъдно предлагане в борбата срещу корупцията в страната.**
- **Управлението на държавата енергийния сектор в ЦЕИ е силно повлияно от политическа консенсус, извършваща тежката инвестиционна нестабилност и регулаторен надзор. Това е видимо най-вече в България и Украйна. Политически натиск за изваждане на членовете на енергийния сектор и природния газ в България, Русия и Сърбия повишава допълнително зависимостта на тези енергийни сектори.**
- **Силна зависимост от единствен източник и маршрут за доставки на газ е най-сериозният риск за енергийната сигурност на всички страни. В България и Украйна, този риск се засилва от зависимостта им от внос на петрол от същия източник - Русия. Дотова Русия, България и Украйна са подготвени редица за енергийна диверсификация, Сърбия изглежда че поддържа най-високия степен, въпреки че това води до най-високите цени за природен газ в Европа.**

Това публикации и подкрепяне финансиран от Allianz Government Innovation Fund, United States Department of State. Публикуването и финансирането от Европейския Съюз. Авторите, авторите и това публикации не отразяват позициите на Европейската комисия.

вори, което допълнително утежнява енергийната ѝ зависимост и оказва натиск върху публичните финанси. Придвижването на проекта „Южен поток“ поставя страната в конфликт с енергийните приоритети на Европейския съюз, както и с принципите на Европейската комисия за либерализация и конкурентност. България стартира изпълнението на проекта без независимо планиране и анализ на приходите и разходите. Фокусът върху проекта измества вниманието и ресурсите на държавата от приоритетните инвестиции и належащи проблеми в сектора, като липсата на газови интерконектори, газохранилища, преносни системи, енергийна бедност и енергийна ефикасност.

в управлението на енергийните политики в региона.

Статията в списание Südosteuropa Mitteilungen „България и Южен поток: рискове за енергийната сигурност и завладяване на държавата“ проследява развитието на проекта на „Газпром“ в България, разглеждайки статута на енергийната сигурност на страната и рисковете от завладяването на държавата от трети частни или държавни интереси. Експертите от Икономическата програма посочват, че дефицитите в управлението на българския енергиен сектор ограничават способността на страната да постигне по-добри условия по газовите прего-

SÜDOSTEUROPA

Mitteilungen

05-06 | 2014 54. Jahrgang

<p>Jens Bastian</p>	Ist die wirtschaftliche Erholung in Griechenland nachhaltig?
<p>Gösta Götz</p>	Die Kundenpolitiken der AKP-Regierung im Kontext des Bürgerkrieges in Syrien
<p>Wim van Meurs</p>	Der Balkan im Dreieck Brüssel-Moskau-Ankara
	
<p>Ruslan Stefanov / Martin Vladimirov</p>	Bulgaria and the South Stream Pipeline Project
<p>Sanja Pribus</p>	Ungarn nach den Parlamentswahlen
<p>Otaf Priesche / Filip Mlačić</p>	Montenegro auf dem Weg in die EU
<p>Natasa Tolimir-Hözl</p>	Bosnien und Herzegowina nach den Wahlen im Oktober 2014
<p>Helm Sundhausen</p>	Religiösgemeinschaften in Sarajevo zwischen Kooperation, Zusammenleben und Konflikt

SÜDOSTEUROPA Mitteilungen 05-06 2014

Икономическата програма публикува медийна записка „**Енергийната бедност – риск пред енергийната сигурност на България**“. Според изследване сред 956 респондента, на повече от 43 % от домакинствата се е наложило да се лишават от нормално отопление и ползване на електроуреди след последното увеличение на цената на електроенергията с 10 % през октомври 2014 г. Тази мярка бе предприета като опит за стабилизиране на финансовото състояние на Националната електрическа компания, след период на изкуствено задържане на цените. Ефектът е особено силен при уязвимите групи от населението (безработни, пенсионери, учаци).

През 2015 г. Центърът за изследване на демокрацията продължи да подпомага изграждането на мрежа от експерти от социални и хуманитарни науки, участващи в изготвянето и изпълнението на националната политика за управление на ядрените отпадъци. Тази дейност е част от усилията на международна инициатива, съфинансирана от Европейската комисия, да изгради платформа за експертни обсъждания и изследвания, свързани с ядрената енергия в осем страни от Централна и Източна Европа. Анализът на съществуващите възможности за участие на експерти от социални и хуманитарни науки в националната ядрена политика визира три възможни сценария – търговско използване на ядрената енергия, прекратяване използването на ядрени мощности и разработване и използване на бъдещи реактори от четвърто поколение.

В рамките на **публично изслушване в Европейския парламент** относно развитието на проекта за АЕЦ PAKS II в Унгария, експерти от Икономическата програма представиха политическите рискове от дефицитите в управлението на големи енергийни

проекти и от наличието на механизми за завладяване на държавата, прокарващи руско икономическо и политическо влияние в енергийния сектор в страните от Централна и Източна Европа. Домакин на събитието, проведено на 19 март 2015 г. в Брюксел, Белгия, беше групата на Зелените към ЕП/ЕФА в Европейския парламент и Energiaklub, Унгария.

През годината, Центърът за изследване на демокрацията продължи да предоставя експертни оценки за управлението и развитието на сектора енергетика в рамките на годишните мисии на Международния валутен фонд и Световната банка в България.

През 2015 г. Центърът продължи своето проучване на сценариите за териториално управление на бъдещото икономическо и социално развитие на Европа до 2050 г. Центърът проведе две изследвания на казуси за възможни политически инициативи за противопоставяне на бъдещите предизвикателства пред енергийната сигурност и ускоряване на развитието на ИКТ инфраструктурата. В разработването на казусите се присъединиха около 30 участници от водещи бизнес, академични и правителствени организации, които анализираха възможните визии за българското териториално управление.

II. Сътрудничество в сферата на доброто управление и антикорупцията на регионално и европейско равнище

През 2015 г. **Инициативата за развитие и почтеност в Югоизточна Европа (SELDI)** разшири работата си в региона. На 24 и 25 февруари 2015 г. Мрежата представи в Брюксел основните резултати от двугодишната

Обществено-политически форум на инициативата SELDI
 „Програма за добро управление на Югоизточна Европа: ролята на гражданското общество и европейските институции“, Брюксел

си дейност. Участниците във форума, представители на Европейската комисия и на Европейския парламент, дискутираха заключенията и препоръките, представени в *Регионалния антикорупционен доклад* на SELDI. Събитието имаше за цел да допринесе за насърчаване на диалога между гражданското общество и институциите при формирането на ефективни мерки за противодействие на корупцията. Форумът очерта и реформите, необходими за подготовката на страните за присъединяване към ЕС, след като настоящото „замразяване“ на разширяването приключи.

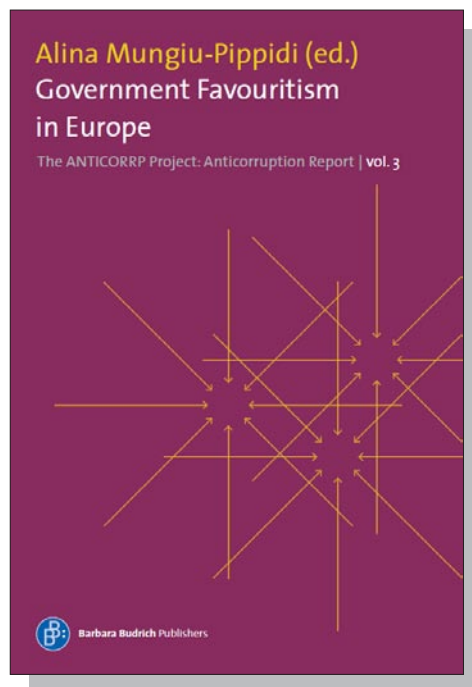
Г-н Руслан Стефанов, представител на Центъра за изследване на демокрацията и координатор на инициативата SELDI, представи основните резултати и изводи, както и политическите и практически препоръки, формулирани в регионалния антикорупционен доклад **„Антикорупция презареждане: оценка на Югоизточна Европа“**. Той обърна внимание на важна-

та роля на сътрудничеството между гражданските организации и институциите на местно равнище. Дейността на коалицията SELDI се опира на три основни стълба – информираност, мониторинг и застъпничество. В този контекст, г-н Стефанов изтъкна три ключови препоръки, застъпени в регионалния доклад: ефективно наказателно преследване на корупцията по високите етажи на властта, въвеждане на независим механизъм за мониторинг на корупцията и антикорупцията и приоритетно насочване на вниманието към сектори с висок корупционен риск като енергетиката, обществените поръчки, корпоративното управление в държавните предприятия и големите инвестиционни проекти. Ключовите препоръки за подобряване на политиките и цялостната антикорупцион-

на среда бяха обсъдени с голям брой заинтересовани страни, в рамките на регионални и национални събития. Освен регионален доклад за оценка на корупцията, още девет национални публикации бяха изготвени и представени от партньорските на SELDI организации.

През годината Центърът за изследване на демокрацията продължи да разширява своя аналитичен капацитет на национално, регионално и европейско ниво. Като част от инициативата ANTICORRP, най-големият проект в областта на социалните и хуманитарни науки в историята на Европейската рамкова програма за научни изследвания, Центърът изготви задълбочен анализ на пазара на обществени поръчки в България, със специален фокус върху съществуващите динамики и рискове в строителния сектор. Докладът е част от третото издание на антикорупционния сборник **„Правителствен фаворитизъм в Европа“**,

публикуван през 2015 г. Подготвен бе и доклад, анализиращ степента,

Кръгла маса „Създаване на работещи антикорупционни политики в България: успешният опит на европейските страни“, София

Конференция на мрежата СЕЛДИ „Засилване на усилията на НПО за противодействие на корупцията в критични сектори в Югоизточна Европа”, Подгорица

до която европейските фондове и съществуващите условия за тяхното усвояване допринасят за подобрието на публичното управление и борбата с корупцията в България. Като част от мрежата на местни кореспонденти на Главна дирекция „Вътрешна сигурност” на Европейската комисия, през 2015 г. Центърът продажи и работата си по втория *Европейски антикорупционен доклад*.

В момента борбата с корупцията е сред най-важните проблеми в политическия дневен ред, както в България, така и на европейско равнище. Създаването и реализирането на ефективни антикорупционни политики е предпоставката за икономически растеж. България би могла незабавно и с отчетлив успех да въведе няколко инструмента за анализ на корупционни

рискове, които да допринесат за подобряване на публичното управление. Това са само част от заключенията от обсъдените на 28 юли 2015 г. успешни европейски модели за създаване на работещи антикорупционни политики. Участие в кръглата маса взеха заместник-министър председателят Меглена Кунева, както и водещи изследователи от най-големия европейски научен проект за изучаване на антикорупционните политики в световен мащаб – ANTI-CORRRP.

На 29 и 30 октомври 2015 г. в Подгорица, Черна Гора, се състоя конференция, съвместно организирана от инициативите SELDI и ANTI-CORRRP, по време на която бяха обсъдени **методите за трансформиране на най-добрите антикорупционни практики и изследвания в ефективни политики**

Участници в семинара „Завладяването на държавата: фактори, последици, измерване“, Истанбул

и механизми за противодействие. Участниците отделиха особено внимание на ролята на гражданското общество в оценката на влиянието на антикорупционните мерки и подчертаха нуждата от по-силно сътрудничество между държавните институции, медиите и широката общественост.

Центърът за изследване на демокрацията и Турската фондация за икономически и социални изследвания (TESEV) организираха семинар на тема **„Завладяването на държавата: фактори, последици, измерване“** на 3 и 4 декември 2015 г. в Истанбул. Целта на семинара, в който участваха водещи европейски и американски експерти в областта на антикорупцията и доброто управление, бе да се достигне до по-детайлна дефиниция на явлението „завладяване на държавата“

и до евентуални начини за неговото измерване. В дискусиата се акцентира преди всичко на възможностите да бъдат практически измерени рисковете и последиците от завладяването на държавата в страните в преход – новите страни членки, настоящите и евентуалните бъдещи страни кандидатки за членство в ЕС.

Завладяването на държавата може да се дефинира като използване от страна на частни интереси на корупционни практики, чрез които те въздействат върху институциите така, че да запазят монопола си върху ресурсите в ключови икономически сектори. Често чрез системата за разпределение на публичните средства те успяват да финансират неконкурентни предприятия в стратегически сектори на икономиката, където клиентелните мрежи се въз-

ползват от огромни приходи чрез бордовете на държавни предприятия и чрез обществените поръчки. Възможно е и чужди правителства или международни компании да се възползват от водещите си икономически позиции, за да влияят на управляващия елит. По този начин те могат пряко да упражняват натиск върху вземането на управленски решения, което понякога има катастрофални последици за политическата стабилност и териториална цялост на държавата.

Редица инициативи в сферата на доброто управление допълнително затвърдиха позициите на Центъра за изследване на демокрацията на национално и регионално ниво. Проектът **„Право, икономика, конкуренция и администрация: мултидисциплинарен подход в борбата срещу престъпленията в сферата на обществените поръчки“** е доказателство за това. Проектът се фокусира върху подобряването на институционалното партньорство и обмяна на опит между България и Румъния в областта на обществените поръчки. Инициативата има за цел да идентифицира основните икономически и правни фактори, допринасящи за пораждането на корупционни практики и криминални мрежи в процедурите на обществените поръчки. През 2015 г. български експерти, прокурори, съдии и представители на публичната администрация участваха в редица работни срещи и семинари, посветени на борбата с корупцията и престъпността в сектора на обществените поръчки.

Икономическата програма подкрепи изпълнението на *Антикорупционната*

програма на Република Македония чрез предоставяне на методология за мониторинг и оценка на корупцията. На 20 юни 2015 г. Центърът за изследване на демокрацията организира работна среща с Македонския център за международно сътрудничество (МСИС), на която беше обсъдено потенциалното приложение на *Програмата за противодействие на корупцията в съдебната власт*, разработената от Центъра през 2003 г.

Дългогодишният опит и експертиза в региона спомогнаха на Центъра за изследване на демокрацията да вземе активно участие в редица дискусии и дебати на европейско ниво, включително по отношение на политиката за разширяване на ЕС и *Механизма за сътрудничество и проверка (МСП)*. На 12 февруари 2015 г. Генерална дирекция „Политика за съседство и преговори за разширяване“ (DG NEAR) на Европейската комисия, в сътрудничество с Европейския институт, организира обществено-политически форум на тема **„Ролята на Европейския съюз в Западните Балкани – перспективи от разширителния процес“**. Събитието се проведе в Дома на Европа в София. Целта на форума бе повишаване информираността на заинтересованите страни по въпросите, свързани с *Инструмента за предприсъединителна помощ (IPA)*, *новата финансова рамка (IPA II)*, както и обмен на добри практики от вече успешно изпълнени проекти в Западните Балкани. Г-н Руслан Стефанов, директор на Икономическата програма на Центъра, представи работата и приноса на регионалната антикорупционна инициатива SELDI през последните две години и подчерта въздействието от функционирането на IPA в региона.

Комитетите по бюджетен контрол на Европейския парламент проведоха изслушване по въпро-

сите на Механизма за сътрудничество и проверка (МСП). Целта на събитието, проведено се на 14 април 2015 г., беше да се обсъди и оцени напредъкът на България и на Румъния при изпълнението на реформите в сферите на съдебната система, борбата с корупцията и организираната престъпност. Г-н Руслан Стефанов, директор на Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията, направи преглед на въздействието на Механизма в България. МСП е успешен инструмент поради своето влияние при формирането на обширен набор от институции за повишаване прозрачността и отчетността, както и за борба с корупцията и организираната престъпност. Независимо от това обаче, България все още не смята да постигне отчетлив напредък по отношение на трите предварително заложи цели в тези сфери. Съществуват редица потенциални промени в структурата на МСП, които биха спомогнали за подобреното изпълнение на препоръките и постигане на конкретен напредък при прилагането на новоприетата антикорупционна стратегия в България:

- Интегрирането на МСП в помащабните усилия на Европейската комисия за постигане на високи стандарти за върховенството на закона в ЕС.
- Предлагаането на инструменти за оценка на изпълнението, изготвени и прилагани от неправителствени организации.
- Мерки за повишаване на капацитета, финансирани през европейските фондове.

През 2015 г. Центърът за изследване на демокрацията се присъедини към инициативата „**Попитай местните**“ (<http://askthelocals.eu>), координирана от Inter Alia, Гърция. Целта на проекта е да събере различни истории за опита и отношението на средностатистическите граждани към корупцията и злоупотребата с европейски средства. На база на събраните впечатления ще бъде създаден документален филм, с цел повишаване информираността на населението. Насърчаването на гражданската ангажираност и овластяване имат важни концептуални и методологични предимства в процеса на европейската интеграция, тъй като предполагат бърза и по-лесна мобилизация, и допринасят за създаване на култура на участие. Междувременно този подход включва граждани и заинтересовани страни, които рядко получават възможността да участват в процеса на европейска интеграция. Представители на Центъра за изследване на демокрацията и участници от Италия, Македония, Румъния и Сърбия посетиха, като част от инициативата, работна среща за повишаване на

Участници в работната среща, Скуликаря

капацитета за гражданско участие, провела се в периода 10 – 15 ноември 2015 г. в Скуликаря, Гърция.

През 2015 г. Центърът за изследване на демокрацията продължи да трансферира знания и да задълбочава аналитичната си експертиза на регионално ниво в сферата на **връзките между корупцията и организираната престъпност**. Това беше и основната тема на организираната на 16 февруари 2015 г. в сътрудничество с Македонския център за международно сътрудничество МСИС, работна среща в Скопие. Фокусът на събитието беше върху нуждата от по-силен граждански контрол както над връзките между корупцията и организираната престъпност, така и над ефективността на държавните институции, отговорни за тези въпроси. Вследствие на процеса на глобализация, корупцията се е превърнала в сложен проблем, касаещ сигурността. Недостатъчно ефективното

прилагане на политиките за справяне с него в една държава – членка на ЕС може да пренесе проблема и да влоши сигурността на ЕС. През последните години се наблюдава увеличаване на броя на различните престъпления. В този смисъл, справянето с явлението изисква системен подход на действие. *Оценка на заплахата от организираната престъпност* представя подходящ инструмент, с чиято помощ може да се анализират проявленията на проблема и да се представи система за ранно предупреждение. Необходима е и по-комплексна система за споделяне на информация между националните органи в сферите на следенето на престъпници отвъд граница, предотвратяването на измами с ДДС, укриването на данъци и т.н.

Като продължение на темата за връзките между корупцията и организираната престъпност, на 17 февруари 2015 г. Центърът за изследване на демокра-

Работна среща по проблеми на връзките между корупцията и организираната престъпност, Скопие

Обществено-политически форум „Увеличаване на търсенето на реформи за антикорупция и против организираната престъпност“, Скопие

цията и МСІС организираха обучение, посветено на инструментите и методите за наблюдение и анализ. Участие взе избрана група от служители, работещи в администрацията на обществени институции, отговорни за антикорупция и законодателни мерки по въпросите на организираната престъпност. Г-н Тодор Ялъмов, старши анализатор в Икономическата програма на Центъра, представи инициативата *Коалиция 2000* и подчерта важността на създаването на култура на отчетност и почтеност, и намаляване на разходите за формален бизнес. Легализирането на неформалните бизнеси е важно, но не бива да бъде осъществявано избирателно и облагодетелстващо даден монопол. Осведомеността на обществото е ефективен механизъм, особено когато е насочена към проблеми, които могат да бъдат преодоляни.

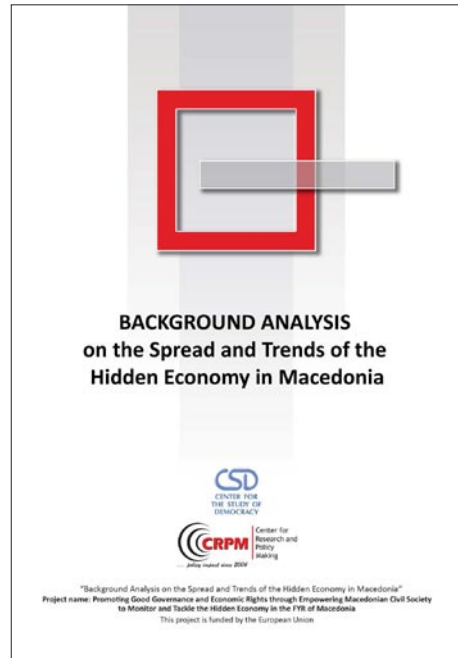
„Увеличаване на търсенето на реформи за антикорупция и против

организираната престъпност” е друга успешна инициатива на Центъра за изследване на демокрацията в региона на Югоизточна Европа. На 19 март 2015 г. в Македония беше организиран обществено-политически форум, на който бяха обсъдени рисковете и заплахите от корупцията и организираната престъпност в Македония, и възможностите за противодействието им. Основната цел на инициативата е изготвяне на *Оценка на заплахите от организираната престъпност* (по модела на Европол), на базата на опита на Центъра за изследване на демокрацията.

III. Мониторинг и оценка на политиките за ограничаване на скритата икономика

През 2015 г. Центърът за изследване на демокрацията, в сътрудничество с Центъра за изследване и създаване на политики (CRPM), Македония, про-

дължи да анализира **проявленията и причините за съществуването на скритата икономика**. През последните години подновеният интерес към темата води до употребата на по-систематизиран подход към проблема. Този подход обаче все още до голяма степен се осланя на приближения и се характеризира с липса на координация между институциите и подценяване на влиянието на политическите мерки. Този метод на действие поражда множество спекулации относно ефективността и въздействието на политическите мерки за намаляването размера на скритата икономика. В този контекст, докладът **„Анализ на произхода, разпространението и тенденциите в скритата икономика в Македония“** прави преглед както на съществуващи данни за скритата икономика в Македония, така и на наличните международни източници.

Участниците в семинара „Ролята на публичните институции и гражданското общество в борбата с укриването на данъци и измамите“, Скопие

Българските и македонски партньори проведоха серия от събития, посветени на темата. По време на семинара **„Ролята на публичните институции и гражданското общество в борбата с укриването на данъци и измамите“**, проведен на 18 февруари 2015 г., Центърът за изследване на демокрацията представи опита си по мониторинг на феномена на национално и регионално ниво от 1998 г. насам пред представителите на държавните власти и гражданското общество в Македония. Експертите от Икономическата програма подчертаха, че **анализирането на скритата икономика е важно поради три причини:** (а) скритата икономика показва нивото на ефективност на държавата и доверието между обществото и институциите; (б) скритата икономика се отразява негативно върху най-уязвимите групи; и (в) не всяка

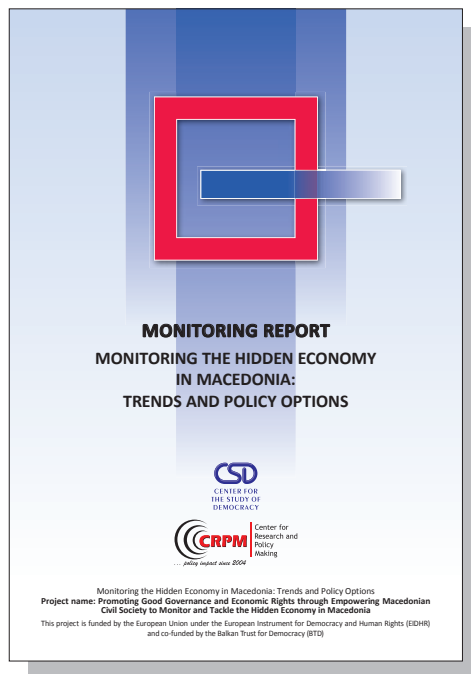
проява на скрита икономика е негативна и анализът би помогнал за фокусирането на усилията там, където те биха имали най-голям ефект. Тези явления влияят най-вече върху младите, безработните и бедните. Укриването на данъци в ЕС се оценява на 1 трилион евро за 2013 г. или 7,9 % от БВП на ЕС-28. Според проучване сред 1116 представители на населението и 70 представители на частния сектор, една трета от заетите получават „заплати в плик“, а повече от половината от заетите имат „договори със скрити клаузи“. Общо 58,6 % от анкетираниите бизнес представители препоръчват по-ефективни стимули за бизнеса с цел да се намали укриването на данъци, 60 % считат, че данъците са по-високи от нужното, а 55 % от анкетираниите декларират, че често или понякога фирмите крият оборота си и укриват данъци.

Участниците в конференцията „Създаване на работна група за борба със скритата икономика в Македония“, Скопие

Икономическата програма на Центъра за изследване на демокрацията и Центърът за изследване и създаване на политики представиха предложение за укрепване на сътрудничеството между държавните институции и други заинтересовани страни в рамките на работна група, с цел да се улесни постигането на консенсус по въпросите на скритата икономика в Македония. По време на конференцията „Създаване на работна група за борба със скритата икономика в Македония“, проведена на 19 юни 2015 г., участниците посочиха, че скритата икономика ще продължи да представлява предизвикателство пред политиката през следващите десет години. В този контекст ролята на работната група ще бъде свързана с формулирането и прилагането както на наказателни мерки, така и на мотивационни политики и стимули, които да насърчават икономическия растеж. В резултат на дискусиата, както и на проведените две допълнителни срещи на 17 и 23 септември 2015 г., дванадесет представители на държавните институции и гражданското общество в Македония подписаха Меморандум за разбирателство, с който Работната група по проблемите на скритата икономика беше сформирана.

По време на обществено-политически форум в Скопие, проведен на 13 октомври 2015 г., партньорите от България и Македония представиха резултатите от *Индекса на скритата икономика* – иновативен инструмент за мониторинг, който позволява проследяване на динамика на скритата икономика и нейните основни компоненти в Македония и осигурява международно сравнение. Индексът и докладът „**Мониторинг на скритата икономика в Македония: тенденции и възможни политики**“ дават възможност на македонското прави-

телство и европейските му партньори да следят въздействието и оценят ефективността на прилаганите политики за ограничаване на скритата икономика. Според данните, доходите на около 40 % от македонските служители са частично или напълно недеklarирани. Освен това, 7 % от всички македонски служители работят без договор и не плащат никакви вноски за социално осигуряване. Представители на бизнеса потвърждават, че съществуват мащабни нарушения на Кодекса на труда. Избягването на данъци е особено разпространено сред най-бедните слоеве на обществото, което прави непривилегированите особено уязвими – те могат да се окажат подсъдими за неплатени данъци или принудени да плащат големи глоби. Възстановяването на ДДС към фирмите се осъществява със значително забавяне във времето, което представлява допълнителна тежест за бизнеса „на светло“. По-малко от половината от анкетираните твърдят,

Обществено-политически форум „Справяне със скритата икономика в Македония: използване на добри европейски практики за растеж и работни места“, Скопие

че винаги получават касови бележки при закупуване на хранителни стоки и услуги.

На 15 и 16 октомври 2015 г. Центърът организира посещение на **Швейцарската федерална данъчна администрация (FTA)** в България. Данъчните експерти взеха участие в годишната среща на Националната агенция за приходите. Те изнесоха лекция пред 50 данъчни директори и старши инспектори от централния и регионалните офиси, последвана от работна среща с директорите на дирекции за оценка на риска и анализ на политиката. В допълнение, експертите от FTA поведоха среща с изпълнителния директор на Националната агенция за приходите и обсъдиха възможностите за бъдещо сътрудничество. Центърът за изследване на демокрацията организира семинар за методите за срав-

нение на данни от различни източници с водещи представители на академичните среди и данъчни служители. Българските и швейцарски участници обсъдиха преките и непреки методи за измерване и оценка на скритата икономика в България.

Като част от изследователските си усилия да развият **капацитета и възможностите за справяне с недеklarирания труд в България, Хърватия и Македония**, експертите от Центъра подготвиха редица доклади. Анализът **„Проектиране на фокус групи и експерименти за оценка на политиката, подходите и мерките за справяне с недеklarиранията заетост“**, издаден през февруари 2015 г., представя методологията, предимствата и недостатъците при провеждане на фокус групи като изследователски инструмент. Анализът

Участниците в Годишната среща на Националната агенция за приходите в Стара Загора (в ляво) и среща на Швейцарската федерална данъчна администрация с изпълнителния директор на Националната агенция за приходите на 16 октомври 2015 г. в София

„Проектиране на методи за социологически изследвания и оценка на недеklarираната икономика: обзор на наличните опции“ от октомври 2015 г., се фокусира върху ключовите вариации в дизайна на социологическите изследвания на недеklarирания труд. Трети анализ от октомври 2015 г. поставя акцент върху оценката на мерките за борба с недеklarирания труд и върху важноста на сътрудничеството между всички заинтересовани страни за изграждането на доверие и подобряване на политиките. Основните констатации от анализите бяха представени по време на Националния информационен ден по програмата Мария Кюри на 27 януари 2015 г. По време на международен семинар на тема „Справяне с недеklarирания труд – асиметрия между формални и неформални институции“, проведен на 1 септември 2015 г. в Загреб, участниците обсъдиха различни мерки за противодействие на проблема от гледна точка на възможността за реализацията им в България, Хърватия и Македония. Проф. Фридрих Шнайдер, водещ европейски експерт, разгледа моралните аспекти при (не)плащането на данъци и получаване на обезщетения, както и свързаните с това икономиче-

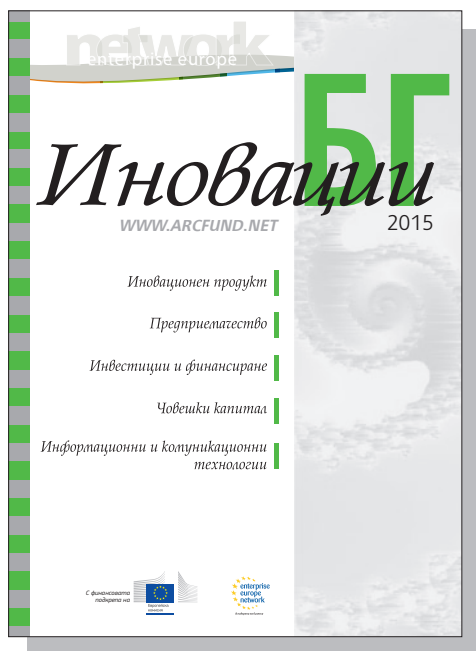
ски, институционални и психологически фактори по примера на Австрия, Белгия, Испания и Швейцария.

През 2015 г. Центърът за изследване на демокрацията подпомогна и своя партньор от Албания, Албанския център за икономически изследвания, в анализа на сивата икономика и във формирането на бизнес коалиция за подобряване на средата за предприемачество в страната.

IV. Конкурентоспособност и икономика на знанието

През 2015 г. Центърът за изследване на демокрацията продължи работата си по анализа на конкурентоспособността на българската икономика и по насърчаването и развиването на потенциала на националната иновационна система. Центърът е член на Консултативния съвет към Националната агенция по приходите.

Експерти от Икономическата програма допринесоха активно при подготовката на поредното годишно издание на доклада „Иновации.бг“ 2015. Препоръките на анализа за подобряване на националната политика в об-

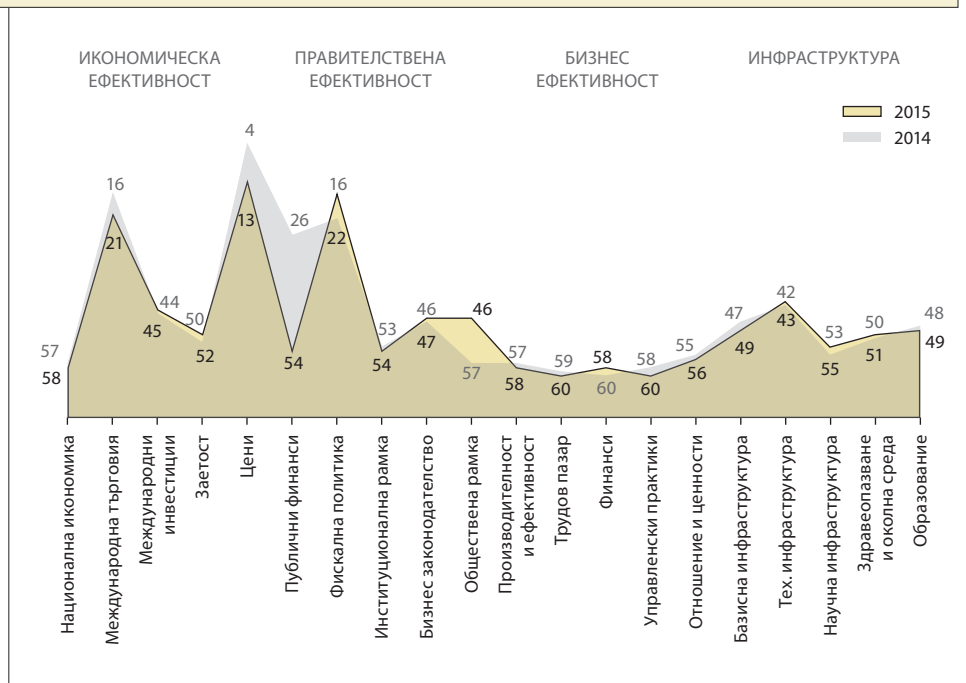
ластта на иновациите могат да се обобщят по следния начин:

- подобряване на отчетността на НИРД, за да не остават подценени инвестициите на българските предприятия под формата на разходи и персонал за изследователска и иновационна дейност;
- създаване на общи регистри на министерства и институции (включително Патентното ведомство на Република България и Националния статистически институт);
- създаване на единен център (министерство, агенция) за управление и координация на науката, технологиите, иновациите;
- създаване на силна посредническа инфраструктура;
- изграждане на онлайн платформи за трансфер на нови и усъвършенствани технологични продукти;
- въвеждане на акредитационна система на бизнес кълстерите в България.

През 2015 г. Икономическата програма към Центъра за изследване на демокрацията продължи да анализира пречките пред българския бизнес сектор и да дава препоръки за подобряване на цялостната среда на българската конкурентоспособност. Центърът е официалният партньор за България на швейцарския Институт за развитие на управлението (Institute for Management Development – IMD), който изготвя *Годишника на световната конкурентоспособност* (World Competitiveness Yearbook). Предходните издания на Годишника имаха директно отражение върху формирането на българската политика в областта на конкурентоспособността. Международните инвеститори също следят отблизо класацията и данните, публикувани ежегодно от швейцарския Институт за развитие на управлението. Докладът оценява цялостното представяне на 61-те най-развити икономики в света, чрез повече от 300 показателя в сферите на икономическа ефективност, правителствени политики, бизнес среда и инфраструктура.

Центърът за изследване на демокрацията представи резултатите за България от *Годишника на световната конкурентоспособност 2015*, по време на пресконференция, състояла се на 28 май 2015 г. България заема 55-то място, докато през изминалата 2014 г. се е класирала на 56-то. Страната остава сред най-неконкурентоспособните държави, като с по-ниски показатели в Европа са единствено Хърватия и Украйна. Страната остава далеч от най-доброто си постижение – 38-мо място през 2009 г. – признак, че българските правителствени и бизнес лидери все още не съумяват да дефинират и проведат последователни политики, съобразени с националните интереси, нужди и конкурентни предимства на регионите, която да се основава на

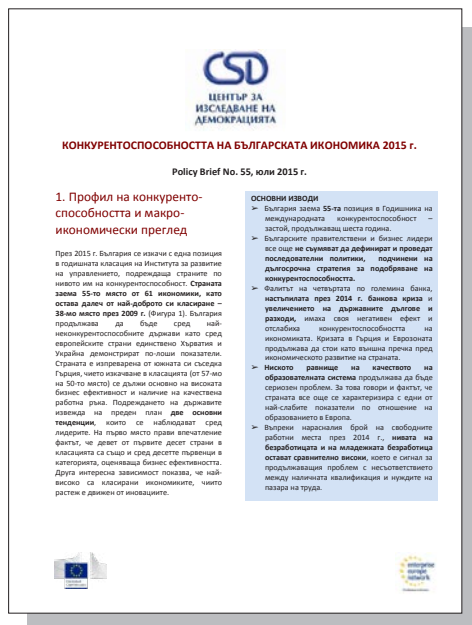
Профил на конкурентоспособността на българската икономика за периода 2014 – 2015 г. според Годишника на световната конкурентоспособност, 2015

дългосрочна стратегия за развитие на конкурентоспособността. Основните предимства на българската икономика остават свързани с ниските цени, което прави страната уязвима на промени в международната конюнктура. Като основни предизвикателства пред страната през 2015 г. продължават да стоят оптимизирането на работата на публичната администрация, справянето с енергийната бедност, както и борбата с корупцията. Сред факторите, които подобряват общата конкурентоспособност на България си заслужава да се отбележи ръстът на разходите на бизнеса за наука и иновации.

Центърът за изследване на демокрацията публикува анализ на данните, представени в *Годишника на светов-*

ната конкурентоспособност 2015. Очаквано фалитът на четвъртата по големина българска банка (по размер на активите) през 2014 г. и увеличението на държавните дългове и разходите оказват своето негативно влияние върху конкурентоспособността на българската икономика. Дългосрочните фактори за конкурентоспособност като опазване на околната среда, образование и здравеопазване, както и индикаторите за ефективност на бизнес процесите като качество на управленските практики и ниво на производителност, са сред най-ниско оценените и разкриват сериозни дългосрочни предизвикателства. Годишникът ясно посочва и нуждата от по-качествено образование и квалифициран персонал. В същото време нивата на безработицата и на младежката безработи-

ца остават относително високи въпреки нарасналия брой на свободните работни места, което от своя страна сигнализира за несъответствие между наличните умения и нуждите на пазара на труда.

На практика политиките и мерките, въведени през първите осем години от членството на България в Европейския съюз, все още не водят до желани икономически растеж, като в резултат държавата продължава да изостава от останалите източноевропейски икономики. Анализът на Центъра за изследване на демокрацията предлага няколко ключови препоръки за повишаване конкурентоспособността на българската икономика:

- Справяне с корупцията по високите етажи на властта и завладяването на държавата.
- Оптимизиране на работата на публичната администрация и засилване на позициите на независимите регулатори.
- Въвеждане на образователна система, насочена към растеж, основан на иновациите.
- Справяне с енергийната бедност, енергийната интензивност и зависимост на доставките.
- Подобряване на имиджа на страната.